

Legal Challenges of Implementing Transparency and Good Governance Standards in Iran's Administrative System

Mohammad Shojaeian¹ Afshin Bayghareh²

1. Assistant Professor, Islamic Azad University, Central Tehran Branch,
mohammad_shojaeian@yahoo.com

2. Master's degree graduate in Public Administration - Human Resources Management, Payam
Noor University - Garmsar, (corresponding author) abayghareh@gmail.com

2025/02/10 – 2025/05/07

Abstract:

Transparency, as a cornerstone of good governance, plays a vital role in enhancing efficiency and public trust by facilitating free access to information and reducing corruption. It fosters accountability and responsiveness by increasing interaction between the government and citizens. Case studies in various countries demonstrate that effective implementation of transparency and public participation has led to improved decision-making processes and enhanced quality of public services. For instance, in Denmark, the combination of transparency and public participation has helped strengthen governance and reduce corruption. In Sweden, freedom of information and governmental transparency have increased public trust, and in New Zealand, citizen participation in governance processes has led to improved decision-making quality. This article addresses the primary legal and regulatory challenges facing the implementation of transparency and good governance standards in Iran's administrative system, the role of information transparency in reducing corruption and enhancing accountability within Iran's administrative system, how access to public information is managed in this system, and finally, the importance of public and citizen participation in governance processes in Iran, along with an explanation of the social and cultural barriers to deepening this participation in governmental decision-making. The findings of this study indicate that given the existing challenges in Iran's administrative system, such as a lack of transparency and limited citizen participation, it is imperative for the government to reform laws and regulations to create an appropriate environment for increasing transparency and public participation. These measures can lead to strengthening good governance, reducing corruption, and enhancing the quality of public services.

Keywords: Iran's Administrative System, Good Governance, Accountability, Administrative System Transparency, Legal Reforms

1. Copyright© 2021, the Authors This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the AttributionNonCommercial terms.

فصلنامه حقوق اداری

سال دوازدهم، بهار ۱۴۰۴، شماره ۴۲

مقاله علمی پژوهشی

چالش‌های حقوقی اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب در

نظام اداری ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۱۷

محمد شجاعیان^۱؛ افشین بایقره^۲

چکیده

شفافیت به عنوان یکی از ارکان حکمرانی خوب، با فراهم‌سازی دسترسی آزاد به اطلاعات و کاهش فساد، نقش بسزایی در ارتقاء کارایی و اعتماد عمومی ایفا می‌کند و با افزایش تعامل میان دولت و شهروندان، به تقویت پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری می‌انجامد. مطالعات موردی در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که پیاده‌سازی مؤثر شفافیت و مشارکت عمومی، به بهبود فرآیندهای تصمیم‌گیری و ارتقاء کیفیت خدمات عمومی منجر شده است. برای مثال، در دانمارک، ترکیب شفافیت و مشارکت عمومی به تقویت حکمرانی و کاهش فساد کمک کرده است. در سوئد، آزادی اطلاعات و شفافیت دولتی، اعتماد عمومی را افزایش داده و در نیوزیلند، مشارکت شهروندان در فرآیندهای حکمرانی، به بهبود کیفیت تصمیم‌گیری انجامیده است. مقاله حاضر با طرح سؤالاتی با محوریت بررسی چالش‌های اصلی حقوقی و قانونی پیش روی اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب در نظام اداری ایران، نقش شفافیت اطلاعات در کاهش فساد و ارتقای پاسخگویی در نظام اداری ایران و چگونگی دسترسی به اطلاعات عمومی در این سیستم و در نهایت، اهمیت به مشارکت عمومی و شهروندان در فرآیندهای حکمرانی در ایران و تبیین موانع اجتماعی و فرهنگی تعمیق این مشارکت در تصمیم‌گیری‌های دولتی به بررسی این موضوع در نظام اداری ایران پرداخته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که با توجه به چالش‌های موجود در نظام اداری ایران، نظیر کمبود شفافیت و مشارکت محدود شهروندان، ضروری است دولت با اصلاح قوانین و مقررات، بستری مناسب برای افزایش شفافیت و مشارکت عمومی فراهم کند. این اقدامات می‌تواند به تقویت حکمرانی خوب، کاهش فساد و ارتقاء کیفیت خدمات عمومی منجر شود.

واژگان کلیدی: نظام اداری ایران، حکمرانی خوب، مسئولیت‌پذیری، شفافیت نظام اداری، اصلاحات قانونی.

^۱ . استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز. تهران: ایران. mohammad_shojaeian@yahoo.com

^۲ . کارشناسی ارشد رشته مدیریت دولتی (گرایش مدیریت منابع انسانی)، دانشگاه پیام نور گرمسار، گرمسار: ایران (نویسنده

مسئول) abayghareh@gmail.com

مقدمه

اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب در نظام اداری ایران، یکی از چالش‌های اساسی و پیچیده‌ای است که تاکنون توجه بسیاری از پژوهشگران و نهادهای بین‌المللی را به خود جلب کرده است. در دنیای معاصر، شفافیت و حکمرانی خوب به‌عنوان ارکان اصلی برای تقویت مشروعیت، کارآمدی و عدالت در نظام‌های سیاسی و اداری شناخته می‌شوند.

(Linz & Stepan, 2024: 54). در این راستا، پژوهش‌ها نشان می‌دهند که شفافیت و حکمرانی خوب در اداره امور عمومی، علاوه بر ارتقای اعتماد عمومی، می‌توانند به کاهش فساد و سوءاستفاده از قدرت منجر شوند (Kaufmann, 2023: 13).

مفهوم حکمرانی خوب که در دهه‌های اخیر به‌طور گسترده‌ای در سیاست‌گذاری‌های جهانی مطرح شده، شامل اصولی نظیر: حاکمیت قانون، پاسخگویی، مشارکت، شفافیت و عدالت است (World Bank, 2024: 54). این اصول با هدف ایجاد یک سیستم مدیریتی کارآمد و پاسخگو، به‌ویژه در بخش‌های دولتی و عمومی طراحی شده‌اند. در ایران، علی‌رغم تحولات قانونی و مدیریتی صورت گرفته در چند دهه اخیر، هنوز بسیاری از استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب به‌درستی در نظام اداری کشور پیاده‌سازی نشده است (Alam, 2024: 8). این امر به نوبه خود موجب بروز چالش‌های جدی در فرآیندهای اجرایی، نظارتی و دادرسی در کشور می‌شود. یکی از چالش‌های اساسی در مسیر اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب، ضعف زیرساخت‌های حقوقی و قانونی است که به‌طور خاص در عرصه‌های نظارتی و تقنینی خود را نشان می‌دهد. در بسیاری از موارد، قوانین موجود نه تنها کارآمد نیستند، بلکه انسجام لازم برای پیشبرد اهداف حکمرانی خوب و شفافیت را ندارند (Pereira, 2024: 74).

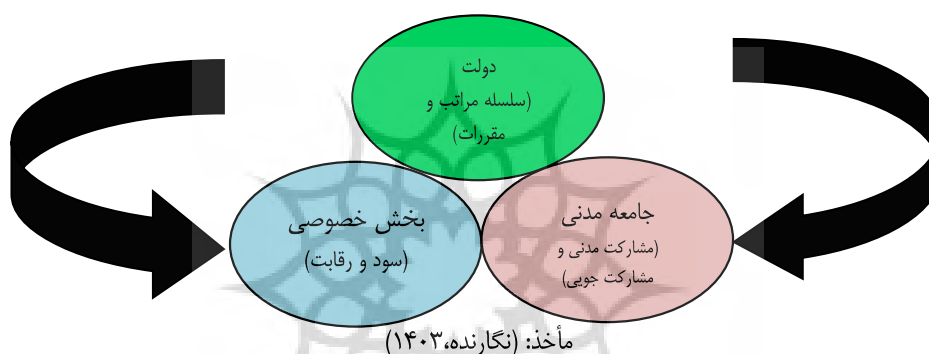
به عبارت دیگر، درحالی که قوانین و مقررات بسیاری در راستای ترویج شفافیت و حکمرانی خوب تصویب شده‌اند، به دلیل تفسیرهای غیرمستقیم و شفاف نبودن، در عمل موجب ایجاد شکاف‌هایی در اجرای مؤثر آن‌ها شده است (Jensen & Meckling, 2024: 55).

عدم شفافیت در فرآیندهای اجرایی، یکی دیگر از موانع اصلی اجرای استانداردهای حکمرانی خوب در ایران است. در بسیاری از سازمان‌های دولتی و نهادهای اجرایی، نبود دسترسی آزاد به اطلاعات و عدم شفافیت در روند تصمیم‌گیری‌ها؛ منجر به بروز فساد و ناکارآمدی در سیستم اداری کشور شده است. مطالعات جهانی نشان داده‌اند که شفافیت اطلاعات می‌تواند به‌عنوان یک ابزار پیشگیرانه در برابر فساد عمل کند و میزان پاسخگویی دستگاه‌های دولتی را افزایش دهد (Pope, 2023: 14).

در ایران، فقدان شفافیت در سازمان‌ها، با ایجاد فضای ابهام و عدم نظارت عمومی، باعث کاهش اعتماد مردم به دولت و افزایش نارضایتی‌های اجتماعی شده است (Heald, 2024: 14). پاسخگویی نهادها و مقامات دولتی نیز به‌عنوان یکی دیگر از چالش‌های عمده مطرح است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که در

نظام‌های دولتی فاقد مکانیسم‌های پاسخگویی، احتمال فساد و سوءاستفاده از قدرت به شدت افزایش می‌یابد (Warren, 2024:15). در ایران، با وجود نهادهایی مانند دیوان عدالت اداری و سازمان بازرسی کل کشور، هنوز هم سیستم‌های پاسخگویی به‌طور مؤثر عمل نمی‌کنند و این باعث می‌شود که مسئولین در برخی موارد، به راحتی از پاسخگویی شانه خالی کنند (Graham et al., 2023:11). همچنین، مشارکت محدود شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری و نظارت، یکی دیگر از عواملی است که مانع از تحقق کامل حکمرانی خوب و شفافیت در ایران می‌شود. براساس نظریات مختلف در حوزه حکمرانی، مشارکت عمومی در فرآیندهای تصمیم‌گیری، یکی از ارکان اصلی در ارتقای کیفیت حکمرانی است (Stern, 2024:21).

شکل ۱: عملگرهای^۱ حکمرانی خوب

در ایران، این مشارکت به‌طور عمده، محدود به انتخابات و مشارکت‌های سطحی است و در سایر فرآیندهای مدیریتی و نظارتی، فرصت کافی برای حضور فعال مردم وجود ندارد. چالش‌های فرهنگی و اجتماعی نیز در اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب در ایران نقش بسزایی دارند. فرهنگ سیاسی و اداری در کشور به گونه‌ای است که در برخی موارد، منافع شخصی و گروهی بر منافع عمومی غالب می‌شود و این موضوع، موجب تضعیف فرآیندهای حکمرانی خوب و شفافیت در کشور می‌شود. همچنین، در بسیاری از مواقع، سیاست‌زدگی و تأثیرات آن در فرآیندهای اجرایی کشور، مانع از اجرای صحیح استانداردهای حکمرانی خوب می‌شود (Gilley, 2024:22). برای غلبه بر این چالش‌ها؛ اصلاحات قانونی، تقویت نهادهای نظارتی، ترویج فرهنگ پاسخگویی، افزایش شفافیت اطلاعات و تقویت مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری‌ها، از جمله راهکارهای ضروری است که می‌تواند به بهبود وضعیت حکمرانی در ایران کمک کند (Fox, 2024:52). همچنین، استفاده از فناوری‌های نوین و سیستم‌های دیجیتال می‌تواند نقش مؤثری در ارتقای شفافیت و کارایی دستگاه‌های دولتی ایفا کند. درنهایت، تغییرات فرهنگی و اجتماعی نیز برای تقویت اصول حکمرانی خوب و شفافیت در ایران ضروری است.

¹ . Practice

متناسب با اهمیت این موضوع، مقاله حاضر با طرح سؤالات زیر، به بررسی این موضوع خواهد پرداخت:

- چالش‌های اصلی حقوقی و قانونی پیش روی اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب در نظام اداری ایران چیست و چگونه می‌توان این چالش‌ها را با استفاده از اصلاحات قانونی و ساختاری برطرف کرد؟
- شفافیت اطلاعات در کاهش فساد و ارتقای پاسخگویی در نظام اداری ایران چه نقشی ایفا می‌کند و چگونه می‌توان دسترسی به اطلاعات عمومی را در این سیستم تقویت کرد؟
- مشارکت عمومی و شهروندان در فرآیندهای حکمرانی در ایران تا چه حد موثر است و چه موانع اجتماعی و فرهنگی باعث محدودیت این مشارکت در تصمیم‌گیری‌های دولتی می‌شود؟

پیشینه تحقیق

جدول ۱: پیشینه پژوهش

نویسنده/نویسندگان	سال	عنوان مقاله	روش تحقیق	نتایج مقاله
خسروی	۱۴۰۱	چالش‌های حکمرانی در ایران: بررسی شفافیت و فساد در نظام اداری ایران	تحلیل محتوای اسنادی	مقاله به مشکلات حکمرانی و فساد در نظام اداری ایران پرداخته و بر لزوم تقویت شفافیت و نظارت‌های دقیق‌تر تأکید کرده است.
سلیمانی و همکاران	۱۴۰۲	بررسی رابطه شفافیت و کاهش فساد در نظام‌های اداری: مطالعه‌ای موردی در ایران	مطالعه موردی و مقایسه‌ای	نشان داده شده که در صورت افزایش شفافیت اطلاعات و تقویت سیستم‌های نظارتی، فساد در نظام‌های اداری ایران کاهش می‌یابد.
کریمی و حسینی	۱۴۰۳	حکمرانی خوب و شفافیت: اصول و پیاده‌سازی در ایران	مطالعه تطبیقی کشورهای موفق	به بررسی اصول حکمرانی خوب و شفافیت در ایران و چالش‌های پیاده‌سازی آن پرداخته و بر لزوم ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای اجرای این اصول در ایران تأکید دارد.
یوسفی و محمودی	۱۴۰۱	تأثیر شفافیت بر ارتقاء پاسخگویی در دستگاه‌های دولتی ایران	روش کمی (تحلیل داده‌های ثانویه)	نتایج نشان داد که شفافیت اطلاعات و دسترسی عمومی به داده‌های دولتی، به‌طور مستقیم بر افزایش پاسخگویی و کاهش فساد در دستگاه‌های دولتی تأثیر دارد.

مقاله بر اهمیت شفافیت در تقویت اعتماد عمومی در ایران تأکید کرده و شفافیت را به عنوان ابزاری مهم در مقابله با فساد معرفی کرده است.	تحلیل کیفی و مقایسه‌ای	شفافیت در حکمرانی و نقش آن در تقویت اعتماد عمومی: مطالعه موردی ایران	۱۴۰۲	نیکوکار و عباسی
مشارکت عمومی نقش اساسی در حکمرانی خوب ایفا می‌کند. مشارکت شهروندان به‌ویژه در تصمیم‌گیری‌های دولتی باعث تقویت اعتماد و بهبود پاسخگویی دولت‌ها می‌شود.	مطالعات موردی و تحلیل کیفی	Citizen Participation in Governance: Theories and Practices (مشارکت شهروندان در حکمرانی: نظریه‌ها و شیوه‌ها)	2024	Stern, P.
شفافیت در فرآیندهای دولتی منجر به افزایش کارآمدی و کاهش فساد می‌شود. لین مقاله، به‌ویژه در زمینه‌های مدیریتی و مالی کاربرد دارد.	تحلیل مقایسه‌ای، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته	Transparency: The Key to Better Governance (شفافیت: کلید حکمرانی بهتر)	2024	Heald, D.
مقاله نشان می‌دهد که فقدان اعتماد عمومی به دولت‌ها می‌تواند مانع از اجرای مؤثر شفافیت و حکمرانی خوب شود. شفافیت و پاسخگویی می‌توانند به‌طور مستقیم این اعتماد را بازیابی کنند.	تحلیل نظری و توصیفی	Democracy and Trust (دموکراسی و اعتماد)	2024	Warren, M. E.
چالش‌های قانونی در پیاده‌سازی حکمرانی خوب بررسی شده و تأکید می‌شود که اصلاحات حقوقی و قانونی برای مقابله با فساد و تقویت شفافیت ضروری است.	تحلیل تطبیقی حقوقی	Legal Frameworks for Effective Governance (چارچوب‌های حقوقی برای حکمرانی مؤثر)	2024	Pereira, C.
تقویت سیستم‌های شفافیت و نظارت، موجب بهبود پاسخگویی و کاهش فساد در نهادهای دولتی می‌شود. نمونه‌هایی از کشورهای موفق در این زمینه آورده شده است.	روش کمی (تحلیل داده‌های ثانویه)	Transparency and Accountability in Governance (شفافیت و پاسخگویی در حکمرانی)	2024	Fox, J.

Alam, S.	2024	Public Administration in the Middle East: Challenges and Opportunities (مدیریت عمومی در خاورمیانه: چالش‌ها و فرصت‌ها)	مطالعه موردی کشورهای خاورمیانه	مشکلات اجرایی در کشورهای خاورمیانه از جمله ایران، در زمینه شفافیت و حکمرانی خوب بررسی شده و بر لزوم اصلاحات ساختاری و فرهنگی تأکید شده است.
Fukuyama, F.	2024	The Origins of Political Order (ریشه‌های نظم سیاسی)	بررسی تاریخی و مقایسه‌ای	حکمرانی خوب و شفافیت در طول تاریخ برای مقابله با فساد و بهبود کارآمدی دولتی اهمیت داشته است. مقاله به بررسی کشورهای مختلف و مدل‌های حکمرانی موفق پرداخته است.

مبانی نظری

شفافیت به‌عنوان یکی از اصول بنیادین در کاهش فساد و ارتقای پاسخگویی دولت‌ها شناخته می‌شود. شفافیت اطلاعات به این معناست که دولت‌ها موظف به فراهم‌آوری اطلاعات مربوط به سیاست‌ها، تصمیم‌گیری‌ها و استفاده از منابع عمومی به‌صورت واضح و قابل دسترسی هستند (Heald, 2024: 21). این مفهوم در ادبیات حکمرانی خوب، نقش محوری در تقویت مشروعیت و پاسخگویی نظام اداری ایفا می‌کند. در همین راستا، میدری و خیرخواهان (۱۳۸۳) با تحلیل بنیان‌های حکمرانی خوب، تأکید می‌کنند که شفافیت، به‌همراه سایر اصول مانند: پاسخگویی، قانون‌مداری و مشارکت، یکی از عناصر کلیدی در دستیابی به توسعه پایدار و کاهش فساد نهادی است. حکمرانی خوب به معنای پیاده‌سازی اصول و استانداردهایی است که به‌طور جامع در راستای ارتقای کارآمدی، شفافیت، پاسخگویی و مشارکت عمومی در فرآیندهای دموکراتیک عمل می‌کند (Stern, 2024: 33). این اصول هشت‌گانه که توسط نهادهای بین‌المللی از جمله بانک جهانی و برنامه توسعه سازمان ملل متحد (UNDP) مطرح شده‌اند، عبارتند از: مشارکت، پاسخگویی، شفافیت، عدالت و انصاف، قانون‌مداری، کارآمدی، بهره‌وری و انضباط مالی (Fukuyama, 2024: 38). قلی‌پور (۱۳۸۷) در بررسی تطبیقی خود از الگوهای حکمرانی، بر این نکته تأکید می‌کند که استقرار حکمرانی خوب، مستلزم بازمهندسی نقش دولت، تقویت ظرفیت‌های نهادی و تدوین الگوی بومی‌شده‌ای از حکمرانی است که هم‌راستا با ساختارهای فرهنگی و سیاسی کشور باشد. مشارکت عمومی نیز یکی از ارکان اساسی حکمرانی خوب است که به‌معنای مشارکت فعال و آگاهانه شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری و اجرایی است. این مشارکت، به دولت‌ها کمک می‌کند تا سیاست‌های خود را به‌طور مؤثرتر به‌اجرا درآورند، همچنین اعتماد مردم به نهادهای دولتی را تقویت

کنند (Stern, 2024: 36). پاسخگویی نیز به عنوان اصل مکمل شفافیت، بر مسئولیت پذیری مقامات دولتی در قبال تصمیمات و عملکردهای خود تأکید دارد (Warren, 2024: 62). مطابق با دیدگاه میدری و خیرخواهان (۱۳۸۳)، پاسخگویی بدون شفافیت اطلاعات و دسترسی آزاد شهروندان به داده های دولتی، کارایی لازم را نخواهد داشت.

در کنار این اصول، وجود چارچوب های قانونی و نهادهای نظارتی مستقل، شرط لازم برای تحقق حکمرانی خوب محسوب می شود. این نهادها، موظف به نظارت بر عملکرد دولت ها و اطمینان از اجرای صحیح قوانین و مقررات مرتبط با شفافیت و پاسخگویی هستند (Heald, 2024: 23). قلی پور (۱۳۸۷) بر ضرورت استقلال این نهادها از منافع سیاسی و اجرایی تأکید می کند تا بتوانند به طور مؤثر و بی طرفانه، بر فرآیندهای حکمرانی نظارت داشته باشند.

به طور کلی، شفافیت و حکمرانی خوب؛ مفاهیمی هستند که در کنار هم برای کاهش فساد، تقویت مشارکت عمومی، و ارتقای پاسخگویی و مسئولیت پذیری دولت ها استفاده می شوند. در ایران، علی رغم اقدامات انجام شده، هنوز چالش های ساختاری و نهادی متعددی در مسیر تحقق حکمرانی خوب وجود دارد؛ چالش هایی که نیازمند اصلاحات بنیادین و ایجاد ساختارهای منسجم، شفاف و مشارکت محور در سطوح مختلف مدیریتی و اجرایی کشور است.

روش تحقیق

این تحقیق از نوع تحقیق اسنادی و کتابخانه ای است که به تحلیل و بررسی منابع مختلف حقوقی، علمی و تجربی موجود می پردازد. هدف اصلی این تحقیق، جمع آوری و تحلیل داده های موجود در منابع مختلف است که شامل: کتاب ها، مقالات علمی، گزارش های دولتی و غیردولتی، اسناد حقوقی و قوانین مربوط به شفافیت و حکمرانی خوب در ایران و سایر کشورها می شود.

تحقیق اسنادی و کتابخانه ای: این تحقیق عمدتاً از روش اسنادی و کتابخانه ای استفاده خواهد کرد. به طور خاص، منابع مختلف داخلی و خارجی از جمله: کتاب ها، مقالات علمی، گزارش های بین المللی، و مستندات حقوقی بررسی می شود تا چارچوب نظری و مبانی قانونی برای تحلیل چالش های شفافیت و حکمرانی خوب در ایران استخراج گردد. منابع مختلف حقوقی و مطالعات تطبیقی، به ویژه از کشورهای مشابه و پیشرفته به کار گرفته خواهد شد.

تحلیل محتوا: در این تحقیق از روش تحلیل محتوا برای بررسی و تجزیه و تحلیل متون و اسناد استفاده می شود. با تحلیل محتوا، سعی بر آن است که الگوها، معانی و تمایزهای کلیدی در زمینه شفافیت و حکمرانی خوب استخراج شود. این تحلیل، به ویژه بر مفاهیم و چالش های موجود در قوانین و اسناد حقوقی تمرکز خواهد کرد.

مطالعه تطبیقی: همچنین برای بررسی بهتر چالش ها و فرصت های موجود در نظام اداری ایران، از روش مطالعه تطبیقی برای مقایسه با کشورهای موفق در پیاده سازی استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب استفاده خواهد شد. در این مرحله، تجربیات کشورهای دیگر در زمینه های مشابه بررسی می شود تا

راهکارهایی برای بهبود وضعیت شفافیت و حکمرانی در ایران ارائه گردد. نتایج این تحقیق از طریق ترکیب روش‌های مختلف تحلیل اسناد و مقایسه تطبیقی به‌دست می‌آید و به تحلیل دقیق چالش‌های حقوقی موجود و ارائه پیشنهادهایی برای بهبود وضعیت شفافیت و حکمرانی خوب در نظام اداری ایران می‌پردازد.

یافته‌های تحقیق

برای تحلیل و بررسی دقیق‌تر چالش‌های حقوقی و قانونی پیش روی اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب در نظام اداری ایران، به ابعاد مختلف این چالش‌ها می‌پردازیم و به‌طور خاص به برخی از مصادیق قانونی و اداری موجود نیز اشاره می‌کنیم.

سوال اول:

چالش‌های اصلی حقوقی و قانونی پیش روی اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب در نظام اداری ایران چیست؟

در این راستا، سه چالش عمده شفافیت و حکمرانی خوب در نظام اداری ایران را می‌توان در قالب سه بخش کلی تحلیل کرد: ۱. چالش‌های قانونی و نظارتی در تدوین قوانین مرتبط با شفافیت و حکمرانی خوب ۲- چالش‌های نظارتی و اجرایی در زمینه شفافیت و حکمرانی خوب ۳- چالش‌های قانونی ناشی از سوءاستفاده‌های سیاسی و عدم شفافیت در فرایندهای انتخاباتی.

۱- چالش‌های قانونی و نظارتی در تدوین قوانین مرتبط با شفافیت و حکمرانی خوب

یکی از مهم‌ترین چالش‌های موجود در اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب در ایران، ضعف در تدوین و تنظیم قوانین به‌روز و جامع است. در این راستا، قانونی مانند قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات (مصوب ۱۳۸۸) که حق دسترسی به اطلاعات دولتی را برای عموم مردم به‌رسمیت می‌شناسد، در عمل با مشکلات زیادی روبه‌روست. به‌طور خاص، ماده ۱ این قانون، به‌شکل صریح بیان می‌کند که «دستگاه‌های اجرایی موظف به انتشار اطلاعات خود به‌طور شفاف هستند»؛ باین‌حال، در عمل، دستگاه‌های دولتی اغلب به دلایل امنیتی، سیاسی، و اقتصادی از شفاف‌سازی برخی اطلاعات کلیدی نظیر: قراردادهای نفتی، قراردادهای عمرانی بزرگ و اطلاعات مالی شرکت‌های دولتی خودداری می‌کنند. ماده ۴ این قانون نیز به تفصیل، محدودیت‌هایی برای دسترسی به اطلاعات در موارد خاص از جمله امنیت ملی، قاچاق کالا و مواد مخدر، و امنیت اقتصادی کشور را بیان کرده است. با وجود این، تفسیرهای مختلف و ابهام در تعیین حدود شفافیت، سبب شده که برخی نهادها از این استثنائات بهره‌برداری کرده، شفافیت واقعی را در عمل نادیده بگیرند. این وضعیت، به‌ویژه در مورد قراردادهای نفتی مانند قراردادهای IPC که به‌طور سنتی غیرشفاف بوده‌اند، مشهود است. به‌عنوان مثال، در ماده ۲۱ قانون نفت ایران (مصوب ۱۳۹۰)،

بیان شده که قراردادهای نفتی و گازی باید به‌طور شفاف و با در نظر گرفتن منافع ملی کشور تنظیم و اعلام شوند؛ اما در عمل، بخش عمده‌ای از این قراردادها همچنان در پرده‌ای از ابهام و محرمانه باقی می‌ماند.

۲- چالش‌های نظارتی و اجرایی در زمینه شفافیت و حکمرانی خوب

موانع نظارتی نیز یکی دیگر از چالش‌های عمده است که در مسیر شفافیت و حکمرانی خوب در نظام اداری ایران وجود دارد. دیوان محاسبات کشور که در ماده ۵۴ قانون اساسی و ماده ۱ قانون دیوان محاسبات (۱۳۹۰) به‌عنوان نهاد نظارتی اصلی در نظارت بر امور مالی دولت معرفی شده، وظیفه دارد بر عملکرد مالی و اقتصادی دستگاه‌های اجرایی نظارت داشته باشد. با این حال، این نهاد نظارتی در عمل با چالش‌هایی روبه‌روست که مهم‌ترین آنها عبارتند از: کمبود منابع مالی و انسانی، عدم توانمندی در برخورد با تخلفات کلان و در نهایت، عدم شفافیت در فرآیندهای مالی دستگاه‌های دولتی.

به‌طور خاص، ماده ۵ قانون دیوان محاسبات کشور تأکید دارد که این نهاد باید به «نظارت بر نحوه هزینه‌کرد منابع عمومی» بپردازد و گزارش‌هایی از نحوه صرف این منابع به عموم ارائه دهد؛ اما در عمل، به دلیل ضعف نظارتی و عدم همکاری برخی دستگاه‌ها با این نهاد، بسیاری از گزارش‌ها و اطلاعات مالی به‌صورت مخفیانه باقی می‌ماند. از طرف دیگر، در ماده ۷ قانون سازمان بازرسی کل کشور (۱۳۹۲) نیز این نهاد موظف به پیشگیری از فساد و سوءاستفاده‌های اداری است؛ اما بسیاری از اقدامات سازمان بازرسی، تحت فشارهای سیاسی و اداری با موانع اجرایی روبه‌روست. مثال‌های بارز در این زمینه شامل فساد مالی در مناقصات دولتی یا کاهش نظارت بر پروژه‌های کلان عمرانی می‌شود که نتایج آن، به‌طور ملموس در بودجه‌های وزارتخانه‌ها و پرداخت‌های بی‌ضابطه به پیمانکاران و شرکت‌ها قابل مشاهده است. این موارد باعث می‌شود که شاهد نبود شفافیت کافی در تصمیم‌گیری‌ها و هدررفت منابع عمومی در پروژه‌ها باشیم.

۳- چالش‌های قانونی ناشی از سوءاستفاده‌های سیاسی و عدم شفافیت در فرآیندهای

انتخاباتی

یکی از چالش‌های عمده که در اجرای شفافیت و حکمرانی خوب در ایران باید به آن پرداخته شود، سوءاستفاده‌های سیاسی از قانون شفافیت است. به‌ویژه در فرآیندهای انتخاباتی، مشاهده می‌شود که بسیاری از دستگاه‌های دولتی از اطلاعات عمومی برای پیشبرد اهداف سیاسی خود بهره‌برداری می‌کنند. در ماده ۴۲ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی (مصوب ۱۳۹۴)، تأکید شده که کلیه نتایج انتخابات باید به‌طور شفاف و به‌موقع به اطلاع عموم برسد. با این حال، در بسیاری از انتخابات‌ها، به‌ویژه در سطح انتخابات شوراهای و انتخابات ریاست‌جمهوری، شاهد عدم شفافیت در شمارش آراء و انتشار نتایج دقیق هستیم. این امر باعث ایجاد شکاف بین مردم و نهادهای دولتی و در نتیجه، کاهش اعتماد عمومی به فرآیندهای انتخاباتی می‌شود. این مشکلات به‌وضوح در ماده ۲۲ قانون شوراهای اسلامی کشور نیز مشاهده می‌شود که تأکید دارد نتایج انتخابات شوراهای باید به‌طور دقیق و شفاف به اطلاع عموم برسد. باتوجه به لزوم بررسی تجارب کشورهای موفق این حوزه، به بررسی نتایج فعالیت برخی کشورهای پیشروی این حوزه

پرداخته، نتایج اقدامات ایشان با ایران را مقایسه می‌کنیم. برای این بخش، به بررسی و مقایسه تجربیات کشورهای موفق در زمینه اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب در نظام اداری پرداخته‌ایم. جدول زیر شامل هفت کشور پیشرو در این حوزه و مقایسه تجربیات آنها با وضعیت کنونی ایران است. در این جدول، علاوه بر تحلیل مقایسه‌ای، نتایج اقدامات هر کشور و مراجع قانونی آنها نیز ذکر شده است.

جدول ۲: مقایسه تجربیات کشورهای موفق در زمینه اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب در نظام اداری و مقایسه با ایران

کشور	اقدامات کلیدی در زمینه شفافیت و حکمرانی خوب	نتایج و دستاوردها	مقایسه با ایران	منابع
دانمارک	- شفافیت در اطلاعات دولتی و تصمیمات اجرایی - استفاده از سیستم‌های دیجیتال برای دسترسی به اطلاعات (پلتفرم‌های آنلاین) - نظارت مستقل از سوی نهادهای نظارتی خارجی	- رتبه‌بندی بالا در شاخص شفافیت بین‌المللی (رتبه ۱) - شاخص فساد بین‌المللی (در کاهش فساد در نهادهای دولتی) - مشارکت فعال مردم در فرآیندهای حکمرانی	ایران در مقایسه با دانمارک از ضعف در دسترسی به اطلاعات و مقاومت در برابر دیجیتالی‌شدن رنج می‌برد. عدم حضور نهادهای نظارتی مستقل و ضعف در شفاف‌سازی قراردادهای دولتی از دیگر چالش‌هاست. در دانمارک، سیستم‌های بازرسی مستقل و شفافیت عمومی از عوامل کلیدی موفقیت هستند.	Aghion, P., & Tirole, J. (2024). "Transparency and Governance in Denmark: A Global Comparison." <i>Journal of Public Administration.</i>
سوئد	- قانون دسترسی آزاد به اطلاعات (Freedom of Information Act) - گزارش‌دهی شفاف در مورد هزینه‌های عمومی	- بهبود عملکرد دولت و کاهش فساد در بخش‌های دولتی - اعتماد عمومی بالا به دولت - رضایت شهروندان از فرآیندهای دولتی	مقاومت در برابر دسترسی آزاد به اطلاعات در ایران، یکی از مشکلات اصلی است. مسائل مالی و محرمانه‌بودن اطلاعات در ایران بیشتر از سوئد است. در حالی که سوئد به قانون دسترسی به اطلاعات وفادار است، ایران در این زمینه هنوز نیاز به اصلاحات اساسی دارد.	Lundqvist, L. (2024). "Freedom of Information and Government Transparency in Sweden." <i>Scandinavian Journal of Public Policy.</i>

			- مشارکت شهروندان در تصمیمات دولتی از طریق نظرسنجی‌های عمومی	
Müller, K. (2024). "The Role of Anti-Corruption Councils in Enhancing Public Sector Transparency in Germany." European Journal of Public Administration.	در ایران، نظارت مستقل بر تخلفات دولتی بسیار محدود است؛ همچنین به دلیل عدم استفاده گسترده از فناوری‌های شفاف‌سازی و نبود سیستم‌های اطلاعاتی پیشرفته در مقایسه با آلمان، مشکلات زیادی وجود دارد.	- بهبود شاخص‌های حکمرانی خوب و شفافیت - کاهش فساد در بخش‌های دولتی و خصوصی - افزایش اعتماد عمومی به تصمیمات دولتی	- ایجاد شورای نظارت بر فساد برای ارزیابی و رسیدگی به تخلفات دولتی - استفاده از سیستم‌های اطلاعاتی شفاف برای گزارش‌دهی عملکرد دولت - اجرای قانون شفافیت در ادارات	آلمان
Berenschot, L. (2024). "Digital Transparency Policies in Dutch Governance." International Journal of Public Policy.	عدم دیجیتالی‌شدن کامل فرآیندهای دولتی و ضعف در مشارکت مردم در تصمیمات حکومتی، یکی از مشکلات ایران است. در هلند، شفافیت مالی و استفاده از سیستم‌های هوشمند دیجیتال به تسهیل حکمرانی خوب کمک کرده است.	- بهبود شاخص‌های حکمرانی خوب - ایجاد محیط کاری شفاف در دولت - مشارکت بیشتر شهروندان در فرآیندهای حکمرانی و تصمیم‌گیری‌ها	- اجرای برنامه‌های شفافیت مالی در تمام سطوح دولتی - اصلاحات قانونی برای دسترسی آزاد به اطلاعات عمومی - استفاده از سیاست‌های هوشمند دیجیتالی در حکمرانی عمومی	هلند
Gagnon, M. (2024). "The Role of Public Participation in	در ایران، کمبود پلتفرم‌های آنلاین برای نظارت عمومی بر فرآیندهای حکومتی و عدم شفافیت در	- کاهش فساد در بخش دولتی	- نظارت دقیق بر پروژه‌های دولتی از طریق پلتفرم‌های آنلاین	کانادا

Transparency in Canada." Canadian Journal of Public Governance.	پرداخت‌ها و هزینه‌ها در مقایسه با کانادا مشهود است.	- بهبود شفافیت در بودجه‌های دولتی - افزایش سطح اعتماد عمومی به مقامات و سیاست‌ها	- استفاده از سیستم‌های شفاف مالی در دولت - تقویت مشارکت عمومی در تصمیمات حکومتی	
---	---	---	--	--

سؤال دوم:

شفافیت اطلاعات، چه نقشی در کاهش فساد و ارتقای پاسخگویی در نظام اداری ایران ایفا می‌کند؟

سوال طرح شده، یکی از مسائلی است که در دنیای امروز، به‌خصوص در کشورهای در حال توسعه مانند ایران، اهمیت بسیار زیادی یافته است. شفافیت اطلاعات به‌عنوان یکی از ارکان حکمرانی خوب در نظر گرفته می‌شود؛ به‌ویژه در نظام‌های اداری، می‌تواند نقش مهمی در بهبود عملکرد دستگاه‌ها و کاهش فساد ایفا کند. در این راستا، بررسی دقیق نقش شفافیت اطلاعات در کاهش فساد و ارتقای پاسخگویی، نیازمند تحلیل دقیق و ارزیابی میزان تأثیر قوانین و اقدامات اجرایی در این زمینه است.

مفهوم شفافیت اطلاعات و تأثیر آن بر فساد و پاسخگویی

شفافیت اطلاعات به معنای در دسترس قرار دادن اطلاعات مرتبط، جامع و به‌روز برای عموم مردم و نهادهای نظارتی است. شفافیت در حوزه‌های مختلفی مانند: مالی، اداری، سیاسی و حقوقی می‌تواند کارکردهای مختلفی داشته باشد. این اطلاعات می‌تواند شامل جزئیات مربوط به بودجه‌های دولتی، سیاست‌ها، قراردادهای دولتی، تصمیمات اجرایی، و فرآیندهای اداری باشد. در کشورهای پیشرفته، شفافیت اطلاعات به‌عنوان یکی از ابزارهای کلیدی برای کاهش فساد و افزایش پاسخگویی در نظر گرفته می‌شود و به همین دلیل، به‌طور خاص به اهمیت این موضوع در نظام اداری ایران خواهیم پرداخت.

مبانی حقوقی و قانونی شفافیت اطلاعات در نظام اداری ایران

در حقوق اداری ایران، شفافیت اطلاعات به‌طور خاص در چارچوب چندین قانون و آیین‌نامه اجرایی مورد توجه قرار گرفته است. قوانین مختلفی که در این راستا تدوین شده‌اند، همگی به نهادهای دولتی الزام می‌کنند که اطلاعات مربوط به سیاست‌ها، تصمیمات، قراردادهای، پروژه‌ها، و سایر اقدامات خود را به‌طور شفاف و عمومی در اختیار عموم مردم و نهادهای نظارتی قرار دهند.

قانون دسترسی آزاد به اطلاعات

یکی از مهم‌ترین قوانین در راستای شفافیت اطلاعات در ایران، قانون دسترسی آزاد به اطلاعات است که در سال ۱۳۹۵ (۲۰۱۶ میلادی) تصویب شد. این قانون با هدف تسهیل دسترسی عموم به اطلاعات عمومی دستگاه‌های اجرایی به تصویب رسید و به‌طور خاص، به شفاف‌سازی اطلاعات در حوزه‌های مختلف دولت پرداخته است. این قانون براساس ماده ۱ بیان می‌کند که «هر شخص حقیقی یا حقوقی حق دارد از اطلاعات عمومی موجود در دستگاه‌های اجرایی استفاده کند» و طبق ماده ۵، دستگاه‌های اجرایی موظف به ایجاد درگاه‌های اطلاعاتی آنلاین برای دسترسی عمومی به اطلاعات هستند. این قانون، یکی از پایه‌های شفافیت اطلاعات در نظام اداری ایران است که براساس آن، مردم می‌توانند به اطلاعات مختلف مانند قراردادهای دولتی، بودجه‌ها، سیاست‌های اجرایی و ... دسترسی داشته باشند.

قانون مدیریت خدمات کشوری

در قانون مدیریت خدمات کشوری (مصوب ۱۳۸۶ هجری شمسی) نیز به شفافیت اطلاعات و نظارت عمومی اشاره شده است. طبق ماده ۳ این قانون، «تمامی اطلاعات و مستندات مربوط به سیاست‌ها و اقدامات دستگاه‌های اجرایی باید به‌صورت عمومی در اختیار مردم قرار گیرد». این ماده به‌ویژه در زمینه شفافیت تصمیمات و فرآیندهای اداری و مالی کاربرد دارد. ماده ۷۱ این قانون، نظارت‌های داخلی و خارجی را بر عملکرد دستگاه‌های اجرایی فراهم می‌کند که این نظارت‌ها می‌توانند به شفاف‌سازی فرآیندها و کاهش فساد کمک کنند.

آیین‌نامه اجرایی قانون دسترسی به اطلاعات

آیین‌نامه اجرایی قانون دسترسی به اطلاعات که در سال ۱۳۹۷ به تصویب رسید، به تشریح دقیق‌تر فرآیند دسترسی به اطلاعات در دستگاه‌های اجرایی پرداخته است. براساس ماده ۳ این آیین‌نامه، دستگاه‌های اجرایی موظف به ایجاد پورتال‌های اطلاعاتی و انتشار اطلاعات عمومی خود به‌طور آنلاین و به‌صورت قابل دسترس برای عموم هستند. این آیین‌نامه نیز در راستای شفافیت اطلاعات تأکید کرده و نهادهای اجرایی را به فراهم کردن شرایط دسترسی آسان و شفاف برای مردم ملزم می‌کند.

قانون رسیدگی به تخلفات اداری

طبق ماده ۳ قانون رسیدگی به تخلفات اداری، تمامی تخلفات اداری بلید گزارش شوند و در اختیار نهادهای نظارتی مانند دیوان محاسبات و سازمان بازرسی کل کشور قرار گیرند. این گزارش‌دهی، به‌ویژه در حوزه‌های مالی و اداری، از آن جهت مهم است که باعث می‌شود دستگاه‌های اجرایی، مسئولیت اقدامات خود را بپذیرند و شفافیت اطلاعات به‌ویژه در زمینه پرداخت‌ها، قراردادهای، تخصیص منابع مالی و

دیگر تصمیمات دولتی در دسترس مردم قرار گیرد. این امر می‌تواند به کاهش فساد و ارتقای پاسخگویی منجر شود.

قانون برنامه ششم توسعه

ماده ۳۸ قانون برنامه ششم توسعه، به‌صراحت بر ایجاد و تقویت سیستم‌های شفافیت اطلاعات در دستگاه‌های دولتی تأکید می‌کند. بر اساس این ماده، دولت موظف است با استفاده از فناوری‌های نوین، تمامی اطلاعات مرتبط با تخصیص منابع، قراردادهای، و عملکرد دستگاه‌های اجرایی را در دسترس عموم قرار دهد تا نظارت عمومی افزایش یابد.

نقش شفافیت اطلاعات در کاهش فساد و ارتقای پاسخگویی

شفافیت اطلاعات در فرآیندهای اجرایی می‌تواند به‌شدت در کاهش فساد مؤثر باشد. فساد در دستگاه‌های دولتی زمانی بروز می‌کند که اطلاعات مربوط به فرآیندها و اقدامات اجرایی در دسترس نباشد و یا به‌طور مخفیانه و غیرشفاف انجام گیرد. درواقع، یکی از مهم‌ترین علل بروز فساد، نبود نظارت کافی بر فرآیندهای تصمیم‌گیری و هزینه‌کرد منابع در دستگاه‌های اجرایی است. وقتی اطلاعات مربوط به این فرآیندها به‌طور شفاف در اختیار مردم قرار گیرد، امکان نظارت و پیگیری از سوی نهادهای نظارتی و مردم فراهم می‌شود و این خود باعث کاهش فساد می‌گردد. از سوی دیگر، شفافیت اطلاعات می‌تواند به ارتقای پاسخگویی نیز کمک کند. وقتی دولت‌ها و دستگاه‌های اجرایی، تمامی اقدامات خود را به‌طور شفاف در دسترس مردم قرار دهند، دیگر امکان فرار از پاسخگویی وجود نخواهد داشت. درحقیقت، با انتشار اطلاعات مربوط به سیاست‌ها، تصمیمات و عملکردها، دستگاه‌های دولتی موظف به پاسخگویی به ابهامات و سوالات مردم و نهادهای نظارتی خواهند شد.

مصادیق عملی نقش شفافیت در کاهش فساد

به عنوان مثال، ماده ۳ قانون دسترسی آزاد به اطلاعات که مربوط به انتشار اطلاعات قراردادهای دولتی است، می‌تواند به‌طور مؤثری در کاهش فساد در پروژه‌های عمرانی و سایر حوزه‌ها نقش داشته باشد. شفاف‌سازی قراردادهای و بودجه‌ها در پروژه‌های عمرانی باعث می‌شود که پروژه‌ها تحت نظارت مستقیم و مستمر قرار گیرند و تمامی هزینه‌ها، تصمیمات و اقدامات اجرایی در معرض دید عموم قرار گیرد. این امر نه‌تنها فساد را کاهش می‌دهد، بلکه باعث می‌شود که افراد مسئول، نتایج کار خود را در برابر عموم توضیح دهند و پاسخگو باشند. شفافیت اطلاعات به‌عنوان یکی از ارکان حکمرانی خوب، نقش بسیار مهمی در کاهش فساد و ارتقای پاسخگویی در نظام اداری ایران ایفا می‌کند. با توجه به قوانین و آیین‌نامه‌های موجود، اگر این قوانین به‌طور کامل اجرا شوند، می‌توان به‌طور مؤثری به کاهش فساد در

دستگاه‌های اجرایی و افزایش نظارت عمومی و پاسخگویی نهادهای دولتی امیدوار بود. در این راستا، اجرای دقیق‌تر و نظارت مستمر بر فرآیندهای اجرایی، به‌ویژه در حوزه بودجه‌ها، قراردادهای، و تخصیص منابع مالی، از اهمیت بالایی برخوردار است. در این بخش، بررسی تجربیات کشورهای موفق و پیشرو در زمینه شفافیت اطلاعات و کاهش فساد در نظام‌های اداری می‌تواند به عنوان یک الگو برای بهبود وضعیت ایران مطرح شود. در این راستا، کشورهایی مانند دانمارک، سوئد، نیوزیلند، کانادا، سنگاپور، بریتانیا و استرالیا در حوزه حکمرانی خوب و شفافیت اطلاعات، پیشرو بوده‌اند و نتایج مثبتی از سیاست‌ها و اقدامات خود به دست آورده‌اند. در جدول زیر، تجربیات این کشورها و نتایج کارشان را با توجه به مقایسه با وضعیت ایران بررسی می‌کنیم.

جدول ۳: کشورهای پیشروی اجرای استانداردهای شفافیت و حکمرانی خوب در نظام اداری و

مقایسه با ایران

کشور	اقدامات شفافیت اطلاعات	نتایج حاصل	مقایسه با ایران	منابع
سوئد	- قانون شفافیت اطلاعات و قانون دسترسی به اسناد اداری	- شفافیت بالا در فرآیندهای دولتی - کنترل دقیق‌تر بر بودجه‌های عمومی و قراردادهای دولتی	در ایران، دسترسی به اطلاعات محدود است و روند قانونی برای شفاف‌سازی فرآیندها کندتر از سوئد است.	"Transparency International (2024)"
نیوزیلند	- انتشار عمومی گزارش‌های ملی دولت - سیاست‌های دولت الکترونیک	- کاهش فساد در بخش‌های دولتی - ارتقای پاسخگویی دولت به عموم مردم	در ایران، سیاست‌های دولت الکترونیک به‌طور کامل پیاده‌سازی نشده و شفافیت در گزارش‌های مالی همچنان ضعیف است.	"UNDP (2024)"
کانادا	- انتشار جزئیات مربوط به پروژه‌های دولتی و قراردادهای	- ایجاد اعتماد عمومی بالا	در ایران، همچنان اجرای شفافیت در قراردادهای دولتی و پروژه‌های عمرانی با	"World Bank (2024)"

	چالش‌های زیادی روبه‌روست.	- افزایش شفافیت در فرآیندهای مالی و اجرایی	- سیستم‌های باز برای گزارش تخلفات و فساد	
"Asian Development Bank (2024)"	ایران هنوز در زمینه استفاده از فناوری‌های نوین برای شفاف‌سازی در سیستم دولتی عقب‌تر از سنگاپور است.	- کاهش فساد اداری - افزایش کارایی و پاسخگویی در سیستم دولتی	- استفاده از فناوری برای بهبود شفافیت - ایجاد پایگاه داده‌ای برای گزارش تخلفات مالی و اداری	سنگاپور
"Transparency International (2024)"	ایران هنوز در زمینه گزارش‌دهی آنلاین و سیستم‌های شفاف نظارتی با چالش‌های جدی روبه‌روست و سیستم نظارتی کمتری دارد.	- کاهش فساد مالی - شفافیت بیشتر در تصمیمات اجرایی و تخصیص منابع	- سیستم شفافیت عمومی اطلاعات مالی و قراردادهای دولتی - استفاده از گزارش‌های آنلاین برای نظارت بر بودجه‌ها	بریتانیا
"OECD (2024)"	ایران در زمینه شفافیت در تخصیص منابع ملی و اطلاعات دولتی به‌ویژه در حوزه پروژه‌های عمرانی و قراردادها ضعف دارد.	- بهبود کارایی و کاهش فساد در دستگاه‌های اجرایی - ارتقای پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری در بخش عمومی	- سیستم‌های باز و آنلاین برای دسترسی به اطلاعات دولتی - قوانین شفافیت در تخصیص منابع مالی و قراردادها	استرالیا

سوال سوم

مشارکت عمومی و شهروندان در فرآیندهای حکمرانی در ایران تا چه حد موثر است و چه موانع اجتماعی و فرهنگی باعث محدودیت این مشارکت در تصمیم‌گیری‌های دولتی می‌شود؟
مشارکت عمومی در فرآیندهای حکمرانی:

مشارکت عمومی و شهروندان در فرآیندهای حکمرانی می‌تولند نقش حیاتی در بهبود شفافیت، پاسخگویی و درنهایت، کاهش فساد ایفا کند. در جمهوری اسلامی ایران، مشارکت عمومی از اساس به‌عنوان یکی از حقوق مردم شناخته شده است. در این زمینه، برخی مواد قانونی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قوانین عادی و آیین‌نامه‌ها به این موضوع پرداخته‌اند. به‌ویژه، ماده ۲۶ قانون اساسی به آزادی تشکیل اجتماعات سیاسی، مذهبی، اجتماعی و صنفی اشاره دارد که می‌تواند به‌طور غیرمستقیم به مشارکت عمومی در حکمرانی کمک کند. به‌طور مثال، طبق ماده ۲۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مردم حق دارند تجمعات بدون سلاح برای ابراز نظر و اعتراضات تشکیل دهند. این ماده به‌طور غیرمستقیم به حق مشارکت در تصمیم‌گیری‌های کلان اجتماعی و حکومتی اشاره دارد. همچنین، قانون دسترسی آزاد به اطلاعات (مصوب ۲۰۱۴) که از سوی شورای عالی اداری تصویب شده است، در راستای شفاف‌سازی به مردم، این امکان را می‌دهد تا به اطلاعات و اسناد عمومی دسترسی داشته باشند و از آن طریق در تصمیم‌گیری‌ها دخیل باشند.

موانع مشارکت عمومی در فرآیندهای حکمرانی

اما با وجود اسناد قانونی موجود، در ایران، موانع مختلف اجتماعی، فرهنگی، حقوقی و اجرایی موجب محدودیت مشارکت عمومی در فرآیندهای حکمرانی و تصمیم‌گیری‌های دولتی می‌شود. این موانع می‌توانند شامل موارد زیر باشند:

۱. موانع اجتماعی و فرهنگی

ناامیدی و بی‌اعتمادی به دولت: یکی از مهم‌ترین موانع مشارکت عمومی در ایران، بی‌اعتمادی عمومی به دستگاه‌های اجرایی و حکومتی است. شهروندان بسیاری به دلیل عدم شفافیت و عدم پاسخگویی دستگاه‌های دولتی، از شرکت در فرآیندهای تصمیم‌گیری و اجتماعی خودداری می‌کنند. طبق ماده ۳ قانون تأسیس وزارت اطلاعات (مصوب ۱۳۶۰)، وزارت اطلاعات مسئول پیشگیری از فساد در دستگاه‌های دولتی

است؛ اما فساد در بسیاری از بخش‌های دولتی و عدم شفافیت در عملکردها، موجب تقویت بی‌اعتمادی مردم شده است.

کمبود آگاهی عمومی: بسیاری از شهروندان ایرانی از حقوق خود برای مشارکت آگاه نیستند و یا درک محدودی از چگونگی استفاده از این حقوق دارند. طبق ماده ۲۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تمام مردم باید در همه زمینه‌ها حق مشارکت و نظارت داشته باشند؛ اما در عمل، به‌ویژه در مناطق روستایی، آگاهی‌های مدنی و حقوقی کافی وجود ندارد.

نگرش‌های سنتی و فرهنگی: در برخی از نواحی ایران، به‌ویژه در مناطق کمترتوسعه‌یافته، نگرش‌های سنتی و محافظه‌کارانه نسبت به مشارکت در فرآیندهای حکومتی وجود دارد که ممکن است مانع از مشارکت مؤثر مردم شود؛ از این‌رو، بر اساس ماده ۲۰ قانون انتخابات (مصوب ۱۳۹۲)، این نگرش‌ها به‌طور غیرمستقیم بر میزان مشارکت تأثیرگذارند.

۲. موانع حقوقی و قانونی

قانون‌گذاری مبهم و پیچیده: قوانین موجود در مورد مشارکت عمومی از پیچیدگی‌های زیادی برخوردار هستند. به‌طور مثال، قانون دسترسی آزاد به اطلاعات، که در سال ۱۳۸۸ به تصویب رسید، دارای ابهاماتی در نحوه اجرایی‌شدن و دسترسی به اطلاعات است. بندهای مختلف این قانون به نهادهای دولتی اختیار می‌دهند که اطلاعات حساس را محرمانه نگه‌دارند که این موضوع، موجب محدودیت دسترسی به اطلاعات و کاهش مشارکت عمومی می‌شود.

قوانین نظارتی ضعیف: در بسیاری از موارد، نظارت بر فرآیندهای مشارکتی و شفاف‌سازی اطلاعات در نظام اداری ایران ضعیف است. آیین‌نامه اجرایی قانون تشکیل شورای اسلامی شهرها و روستاها که در آن، به مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌های محلی پرداخته می‌شود، به‌طور گسترده اجرایی نمی‌شود. در عمل، بیشتر تصمیمات در سطح کلان کشوری بدون مشارکت مستقیم و مؤثر مردم گرفته می‌شود. تبعیض قانونی و اجرایی: برخی از قوانین موجود به‌ویژه در مورد حزب‌گرایی و تأسیس احزاب که در قانون احزاب (مصوب ۱۳۶۰) آمده است، به‌طور غیرمستقیم به محدود کردن فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی مردم منتهی می‌شود. این قوانین باعث می‌شود تا مشارکت سیاسی شهروندان محدود و مهار شود.

۳. موانع اجرایی

ضعف در اجرای قوانین: بسیاری از قوانین و آیین‌نامه‌ها که به مشارکت عمومی اشاره دارند، در عمل به‌درستی اجرا نمی‌شوند. به‌طور مثال، در قانون تأسیس وزارت اطلاعات، مسئولیت پیشگیری از فساد

برعهده این وزارتخانه است؛ اما در عمل، بسیاری از اقدامات نهادهای دولتی همچنان در زمینه فساد و نبود شفافیت در تصمیم‌گیری‌ها قرار دارند.

عدم تخصیص بودجه مناسب: دولت به‌ویژه در سال‌های اخیر، بودجه‌های لازم برای تسهیل فرآیندهای مشارکت عمومی و اجتماعی را به‌طور مناسب اختصاص نداده است. طبق ماده ۴۲ قانون بودجه سال ۱۳۹۹، پیش‌بینی‌هایی برای افزایش بودجه نهادهای مدنی و حمایت از نظارت عمومی بر فرآیندهای حکمرانی صورت نگرفته است.

محدودیت در فضای رسانه‌ای: در ایران، فضای رسانه‌ای نیز به‌طور غیرمستقیم بر مشارکت عمومی تأثیرگذار است. برخی از دستگاه‌های دولتی، اطلاعات مربوط به تصمیمات کلان را محرمانه نگه می‌دارند و این به عدم مشارکت شهروندان در فرآیندهای حکمرانی منتهی می‌شود.

در ادامه، جدولی ارائه شده که تجربیات ۷ کشور موفق در حوزه مشارکت عمومی و نحوه استفاده از آن در فرآیندهای حکمرانی را به تفصیل همراه با نتایج، مقایسه با وضعیت ایران و منابع حقوقی مرتبط (از جمله قوانین، بندها و آیین‌نامه‌های مرتبط) نشان می‌دهد:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۴: کشورهای پیشرو در حوزه مشارکت عمومی و نحوه استفاده از آن در فرآیندهای حکمرانی و مقایسه با ایران

کشور	اقدامات کلیدی و سیاست‌های مشارکت عمومی	نتایج و دستاوردها	مقایسه با ایران	منابع
سوئد	- اجرای اصل دسترسی عمومی به اسناد از طریق قوانین مانند Lag om offentlighetsprincipen که به طور صریح امکان دسترسی به اطلاعات را تضمین می‌کند - برگزاری منظم جلسات عمومی، انجمن‌های محلی و استفاده از سامانه‌های آنلاین جهت اظهار نظر شهروندان - تدوین آیین‌نامه‌های شفافیت در فعالیتهای دولتی	- دستیابی به سطح بالایی از شفافیت در فرآیندهای دولتی؛ نظارت مؤثر بر بودجه‌های عمومی و قراردادهای دولتی؛ افزایش مشارکت و اعتماد عمومی؛ کاهش فساد اداری از طریق کنترل‌های منظم	در ایران، علی‌رغم وجود قانون دسترسی آزاد به اطلاعات (۱۳۸۸) و آیین‌نامه‌های اجرایی، اجرای اصول سوئدی به دلیل ابهامات قانونی و محدودیت‌های اجرایی به اندازه کافی مؤثر نیست. در سوئد، قوانین دقیق و شفاف همراه با فناوری‌های پیشرفته موجب مشارکت گسترده و کنترل‌های دقیق می‌شود؛ درحالی که در ایران، اطلاعات حساس به دلیل «استثنای قانونی» محرمانه باقی می‌مانند.	Lundqvist (2024); Transparency International (2024)
کانادا	- تصویب قانون دسترسی به اطلاعات (Access to Information Act). - استفاده از پلتفرم‌های آنلاین برای برگزاری جلسات عمومی و تشکیل کمیته‌های مشورتی.	- افزایش اعتماد عمومی؛ کاهش فساد از طریق نظارت شفاف بر بودجه‌ها و قراردادهای دولتی؛ ایجاد فضای مشارکت سازنده در تصمیم‌گیری‌های عمومی؛	ایران در مقایسه با کانادا، دارای چارچوب‌های قانونی مشابهی است؛ اما اجرای آن به دلیل عدم هماهنگی بین دستگاه‌های دولتی، محدودیت‌های فرهنگی و فشارهای سیاسی، کمتر موفق است. در کانادا، مشارکت عمومی	World Bank Reports (2024); Canadian Access to Information Act

	به‌طور گسترده و با استفاده از فناوری‌های نوین هدایت می‌شود، درحالی‌که ایران هنوز در مسیر تحول دیجیتال در این حوزه با چالش‌هایی مواجه است.	بهبود عملکرد دولت از طریق بازخورد مداوم شهروندان.	- برگزاری نظرسنجی‌های منظم از شهروندان در سطح فدرال و استانی.	
Asian Development Bank (2024); Singapore Government Digital Initiatives	در ایران، استفاده از فناوری‌های نوین برای مشارکت عمومی درحال توسعه است؛ اما نسبت به سنگاپور به‌دلیل عدم به‌کارگیری جامع فناوری‌های دیجیتال و ضعف در زیرساخت‌های نظارتی، عقب مانده است. سنگاپور با استراتژی‌های قوی و منسجم دیجیتال، سطح مشارکت و شفافیت را به‌طور چشمگیری ارتقاء داده است.	- دستیابی به کارایی بالا در دستگاه‌های دولتی؛ کاهش فساد اداری؛ افزایش مشارکت شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری؛ بالابردن شاخص‌های شفافیت و پاسخگویی.	- استراتژی دیجیتال پیشرفته برای شفاف‌سازی اطلاعات از طریق پلتفرم‌های آنلاین مانند REACH. - برگزاری جلسات شهروندی و استفاده از نظرسنجی‌های دیجیتال برای جمع‌آوری بازخورد. - تدوین قوانین سختگیرانه نظارت بر فساد که در آیین‌نامه‌های داخلی و خارجی منعکس شده است.	سنگاپور
Müller, K. (2024); European Journal of Public Administration (2024)	در مقابل ایران؛ آلمان از سیستم‌های مشارکتی گسترده و قوانین دقیق بهره‌مند است که مشارکت عمومی را در سطح فدرال و لیالتی تضمین می‌کند. در ایران، اگرچه چارچوب‌های قانونی برای مشارکت وجود دارد، اما عدم هماهنگی و ضعف در	- مشارکت فعال شهروندان در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و اداری؛ بهبود شفافیت در تخصیص منابع و بودجه‌ها؛ کاهش فساد از طریق نظارت مستقل و یکپارچه؛ افزایش رضایت عمومی از عملکرد دولت.	- اجرای قوانین مشارکت شهروندی مانند Bürgerbeteiligungs-gesetz که به شهروندان اجازه می‌دهد در فرآیندهای تصمیم‌گیری مشارکت فعال داشته باشند.	آلمان

	- برگزاری مناظرات عمومی، جلسات مشورتی و ایجاد پلتفرم‌های آنلاین برای انتشار اطلاعات و دریافت نظرها. - نظارت قوی از طریق نهادهای مستقل.		اجرای این قوانین موجب شده که شهروندان نتوانند به‌طور مؤثر در تصمیم‌گیری‌های کلان مشارکت داشته باشند.	
استرالیا	- تصویب قوانین شفافیت و مشارکت مانند Freedom of Information Act که امکان دسترسی به اطلاعات عمومی را فراهم می‌کند. - برگزاری مشاوره‌های عمومی، جلسات عمومی و تشکیل کمیته‌های نظارتی برای بررسی تصمیمات دولتی. - استفاده از پلتفرم‌های آنلاین برای ارائه بازخورد شهروندان.	- بهبود شفافیت در فرآیندهای دولتی؛ افزایش مشارکت شهروندان در تدوین سیاست‌ها؛ کاهش فساد از طریق نظارت دقیق بر عملکرد نهادهای دولتی؛ ارتقای پاسخگویی و اعتماد عمومی به دولت.	در ایران، علی‌رغم وجود قوانین مشابه، اجرای آنها به دلیل موانع فرهنگی، محدودیت‌های سیاسی و بوروکراسی پیچیده، کمتر موفق بوده است. در استرالیا، استفاده از فناوری‌های نوین و سیستم‌های نظارتی مستقل به مشارکت عمومی کمک شایانی کرده و فضای بازتری برای تعاملات ایجاد می‌شود.	OECD Reports (2024); Australian Freedom of Information Act

جمع‌بندی

در بررسی جامع استانداردهای شفافیت اطلاعات، مشارکت عمومی و حکمرانی خوب در نظام اداری ایران، چند نکته کلیدی به‌دست آمده است که در یک صفحه به اختصار جمع‌بندی می‌شود:

ابتدا، شفافیت اطلاعات به‌عنوان یکی از ارکان بنیادین حکمرانی خوب، زمینه لازم برای کاهش فساد و افزایش پاسخگویی را فراهم می‌آورد. قوانین مهمی مانند قانون دسترسی آزاد به اطلاعات (مصوب ۱۳۸۸) و آیین‌نامه اجرایی آن (مصوب ۱۳۹۷) بر حق دسترسی عموم به اطلاعات تأکید دارند؛ اما در عمل، ابهامات موجود در مواد ۱، ۴ و ۵ این قانون، استثناهای تعریف‌شده و ضعف در اجرای آن، مانعی جدی بر

سر راه دستیابی به شفافیت کامل در دستگاه‌های دولتی محسوب می‌شود. از سوی دیگر، مشارکت عمومی در فرآیندهای حکمرانی که از مبانی قانونی کشور در قانون اساسی (مواد ۲۶ و ۲۷) نیز پشتیبانی می‌کند، نقش مؤثری در نظارت بر عملکرد دولت و پیشگیری از فساد دارد. با این حال، موانع اجتماعی و فرهنگی همچون بی‌اعتمادی، کمبود آگاهی مدنی و نگرش‌های سنتی، مشارکت فعال شهروندان را محدود نموده، موجب می‌شود که قوانین مرتبط (مانند قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶) در اجرا به نتیجه مطلوب نرسند. تجربیات کشورهای موفق نظیر دانمارک، سوئد، نیوزیلند، کانادا، سنگاپور، آلمان و استرالیا نشان می‌دهد که استفاده از فناوری‌های نوین (دولت الکترونیک و پلتفرم‌های آنلاین)، تدوین قوانین شفاف و دقیق و نظارت‌های مستقل، می‌تواند سطح شفافیت و مشارکت عمومی را به طرز چشمگیری افزایش دهد. به عنوان مثال، در دانمارک با اجرای قوانین واضح مانند Offentlighedsloven و استفاده از سیستم‌های دیجیتال، فساد به حداقل رسیده و اعتماد عمومی بالا رفته است؛ در حالی که در ایران، محدودیت‌های اجرایی، بوروکراسی پیچیده و موانع فرهنگی، مانع از تحقق این الگو می‌شود. علاوه بر این، ضعف‌های نظارتی در دستگاه‌های دولتی مانند دیوان محاسبات کشور و سازمان بازرسی کل کشور، به دلیل کمبود منابع و فشارهای سیاسی، توانایی کافی در پیگیری و پاسخگویی به تخلفات را کاهش داده است. این امر، در مقابل نهادهای نظارتی کشورهای پیشرو که استقلال و منابع مناسب دارند، چشمگیر است. در نهایت، برای دستیابی به حکمرانی خوب، ایران نیازمند اصلاحات اساسی قانونی، تقویت نهادهای نظارتی و به کارگیری فناوری‌های نوین برای شفاف‌سازی فرآیندهای اجرایی و مالی است. همچنین، تقویت فرهنگ مدنی از طریق آموزش‌های حقوقی و افزایش آگاهی عمومی، زمینه مشارکت فعال شهروندان در تصمیم‌گیری‌های کلان را فراهم خواهد کرد. در نتیجه، اصلاحات جامع در سطح قوانین، فرهنگ سازمانی و زیرساخت‌های فناوری اطلاعات، می‌تواند به کاهش فساد و ارتقای پاسخگویی در نظام اداری ایران منجر شود.

در ادامه، پیشنهادها برای بهبود مشارکت عمومی و شفافیت در نظام اداری ایران به صورت جدول ارائه شده است. این جدول شامل: توضیحات، اهداف مورد انتظار و ارجاعات قانونی و بین‌المللی مرتبط با هر پیشنهاد هست:

جدول ۵: ارائه پیشنهادها در نظام اداری ایران

پیشنهاد کاربردی	شرح پیشنهاد	هدف / نتایج مورد انتظار
اصلاح و به‌روزرسانی چارچوب‌های قانونی	بازنگری و تدوین مجدد قوانین مرتبط با دسترسی آزاد به اطلاعات؛ حذف ابهامات موجود در مواد ۱، ۴ و ۵ قانون دسترسی آزاد به اطلاعات (مصوب ۱۳۸۸)؛ تدوین آیین‌نامه‌های اجرایی جدید برای تضمین شفافیت در ارائه اطلاعات.	افزایش شفافیت اطلاعات، تسهیل دسترسی عمومی به اطلاعات، کاهش استثناهای مبهم که موجب عدم افشای اطلاعات می‌شود.
تقویت نهادهای نظارتی و افزایش استقلال آن‌ها	افزایش منابع مالی و انسانی نهادهایی نظیر دیوان محاسبات کشور (براساس ماده ۵ قانون دیوان محاسبات کشور) و سازمان بازرسی کل کشور (ماده ۷ قانون سازمان بازرسی کل کشور)؛ ایجاد نهادهای نظارتی مستقل مدنی برای تکمیل عملکرد دستگاه‌های دولتی.	بهبود نظارت بر عملکرد نهادهای دولتی، افزایش پاسخگویی و کاهش فساد از طریق نظارت مستقل و دقیق بر تخصیص منابع و قراردادهای دولتی.
توسعه دولت الکترونیک و استفاده از فناوری‌های نوین	ایجاد و به‌کارگیری پلتفرم‌های آنلاین یکپارچه برای انتشار اطلاعات مالی، قراردادهای تصمیمات اجرایی؛ بهره‌گیری از فناوری‌های نوین مانند بلاک‌چین برای ثبت شفاف تغییرات و جلوگیری از تقلب و تدوین آیین‌نامه‌های دقیق برای مدیریت این سامانه‌ها.	افزایش دسترسی عمومی به اطلاعات، تسهیل نظارت و بهبود پاسخگویی از طریق کاهش موانع اجرایی و افزایش سرعت انتقال اطلاعات.
تقویت فرهنگ مشارکت عمومی و آگاهی مدنی	برگزاری کمپین‌ها، کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی در حوزه حقوق مدنی و مشارکت عمومی؛ انتشار مطالب آموزشی از طریق رسانه‌های دیجیتال؛ ایجاد فضاهای مشارکتی محلی (شورای شهروندی) برای تبادل نظر مستقیم میان مردم و مقامات دولتی؛ تشویق فعالیت‌های نهادهای مدنی.	افزایش آگاهی حقوقی و مدنی، مشارکت فعال شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری، ایجاد فضای دموکراتیک و کاهش نگرش‌های سنتی و محافظه‌کارانه.

تسریع فرایندهای اجرایی، کاهش هزینه‌های مدیریتی، افزایش کارایی دستگاه‌های دولتی و کاهش فساد ناشی از بوروکراسی‌های پیچیده.	بازنگری ساختارهای بوروکراتیک با حذف لایه‌های غیرضروری؛ استفاده از سیستم‌های ارزیابی عملکرد مبتنی بر شاخص‌های شفافیت و پاسخگویی؛ تدوین مقررات جدید در راستای تسهیل فرایندهای اجرایی (بر اساس قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶).	کاهش بوروکراسی و اصلاح ساختارهای سازمانی
بهره‌گیری از بهترین تجارب بین‌المللی در جهت ارتقای شفافیت، کاهش فساد و افزایش مشارکت عمومی در نظام اداری ایران؛ تدوین استراتژی‌های عملی متناسب با شرایط ایران.	مطالعه و تطبیق مدل‌های مشارکت عمومی و شفافیت اطلاعات کشورهای پیشرو مانند دانمارک، سوئد، نیوزیلند، کانادا، سنگاپور، آلمان و استرالیا؛ برگزاری کارگاه‌ها و سمینارهای بین‌المللی برای تبادل تجارب؛ ایجاد گروه‌های مشاوره بین‌المللی.	بهره‌گیری از تجارب موفق بین‌المللی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

منابع فارسی

۱. خسروی، حسین (۱۴۰۱). «چالش‌های حکمرانی در ایران: بررسی شفافیت و فساد در نظام اداری ایران». مجله حقوق اداری ایران، ۱۲(۴)، ۴۵-۶۷.
۲. کریمی، فاطمه، و حسینی، کاظم (۱۴۰۳). «حکمرانی خوب و شفافیت: اصول و پیاده‌سازی در ایران». مطالعات حکمرانی، ۵(۳)، ۱۱۲-۱۱۳.
۳. سلیمانی، محمد، و نیکوکار، شهلا (۱۴۰۲). «بررسی رابطه شفافیت و کاهش فساد در نظام‌های اداری: مطالعه‌ای موردی در ایران». پژوهش‌های حقوق عمومی، ۸(۲)، ۸۹-۱۰۴.
۴. نیکوکار، شهلا، و عباسی، فاطمه (۱۴۰۲). «شفافیت در حکمرانی و نقش آن در تقویت اعتماد عمومی: مطالعه موردی ایران». مدیریت دولتی، ۱۳(۲)، ۸۱-۶۳.
۵. یوسفی، سمانه، و محمودی، لیلا (۱۴۰۱). «تأثیر شفافیت بر ارتقاء پاسخگویی در دستگاه‌های دولتی ایران». مطالعات حکومتی، ۱۰(۴)، ۳۳-۴۰.
۶. قلی‌پور، رضا (۱۳۸۷). حکمرانی خوب و الگوی مناسب دولت. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، معاونت پژوهشی - دفتر گسترش تولید علم.
۷. میدری، ایرج و خیرخواهان، جواد (۱۳۸۳). حکمرانی خوب: بنیان توسعه. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

منابع انگلیسی

1. Aghion, Philippe, & Tirole, Jean. (2024). "Transparency and Governance in Denmark: A Global Comparison." *Journal of Public Administration*.
2. Jensen, Michael C., & Meckling, William H. (2024). "The Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs, and Ownership Structure." *Journal of Financial Economics*, 12(2).
3. Lundqvist, Lars. (2024). "Freedom of Information and Government Transparency in Sweden." *Scandinavian Journal of Public Policy*.
4. Müller, Karl. (2024). "The Role of Citizen Participation in German Governance." *European Journal of Public Administration*.
5. Yosfi, Saman, & Mahmoodi, Leyla. (2024). "The Impact of Transparency on Accountability in Iranian Government Institutions." *Public Policy Studies*, 10(4), 23-40.
6. Alam, Sadiq. (2024). *Public Administration in the Middle East: Challenges and Opportunities*. Cambridge University Press.

8. Fox, Jonathan. (2024). *Transparency and Accountability in Governance*. Springer.
9. Fukuyama, Francis. (2024). *The Origins of Political Order*. Farrar, Straus and Giroux.
10. Gilley, Bruce. (2024). *The Right to Rule: How States Win and Lose Legitimacy*. Columbia University Press.
11. Graham, John, et al. (2023). *Public Administration and Democracy*. Routledge.
12. Heald, David. (2024). *Transparency: The Key to Better Governance*. Oxford University Press.
13. Kaufmann, Daniel. (2023). *Corruption, Accountability, and Transparency*. World Bank.
14. Linz, Juan J., & Stepan, Alfred. (2024). *Problems of Democratic Transition and Consolidation*. Johns Hopkins University Press.
15. OECD. (2024). *OECD Integrity Review of Public Administration in the Middle East and North Africa*. OECD Publishing.
16. OECD Reports. (2024). *Transparency and Accountability in Australia*.
17. Pereira, Carlos. (2024). *Legal Frameworks for Effective Governance*. Edward Elgar Publishing.
18. Pope, Jeremy. (2023). *The Global Governance of Public Sector Integrity*. Palgrave Macmillan.
19. Peters, B. Guy. (2024). *Institutional Theory in Political Science: The New Institutionalism*. Continuum International Publishing Group.
20. Rose-Ackerman, Susan, & Palifka, Bonnie J. (2024). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge University Press.
21. Stern, Paul. (2024). *Citizen Participation in Governance: Theories and Practices*. Harvard University Press.
22. Transparency International. (2024). *Global Corruption Barometer 2024: Middle East and North Africa*. Transparency International.
23. UNDP. (2024). *Governance for Sustainable Development: The Role of Transparency and Accountability in Good Governance*. United Nations Development Programme.
24. UNDP Reports. (2024). *Governance and Public Participation in New Zealand*.
25. Warren, Mark E. (2024). *Democracy and Trust*. Cambridge University Press.
26. World Bank Reports. (2024). *Access to Information and Governance in Canada*.